

Господарське право; Господарсько-процесуальне право

УДК 349.42:620.92

Кірін Роман Станіславович

*доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник*

*ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова
Національної академії наук України»*

Kirin Roman

*Doctor of Science in Law, Associate Professor, Leading Researcher
State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine»*

ORCID: 0000-0003-0089-4086

Хомин Володимир Степанович

аспірант

*ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова
Національної академії наук України»*

Khomyn Volodymyr

PhD Student of the

*State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine»*

ORCID: 0000-0001-8567-8475

**РОЗВИТОК ПРАВА АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ
ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ**

**DEVELOPMENT OF ALTERNATIVE ENERGY LAW IN THE
CONTEXT OF ENERGY TRANSFORMATION OF UKRAINE**

*Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей
розвитку права альтернативної енергетики в умовах енергетичної*

трансформації України. Обґрунтовано можливість внутрішньої диференціації права використання АДЕ на блоки: право геогенних ВДЕ, право техногенних ВДЕ, право вторинних енергетичних ресурсів. Аргументовано, що розвиток права та законодавства про альтернативну енергетику набуває особливої актуальності в процесі енергетичної трансформації України, обумовленої євроінтеграційною та постмілітарною складовими. Вони потребують нових техніко-технологічних продуктів та інноваційних рішень, забезпечених комплексним, міжгалузевим регулюванням не лише приписами енергетичного, електроенергетичного, газового законодавства, законодавства про енергетичну ефективність, а й суміжними енергозначущими приписами екологічного, природоресурсного, земельного, господарського, інвестиційного, промислового, житлового, транспортного, міжнародного, адміністративного, податкового, митного та кримінального законодавства. Запропоновано, в умовах трансформації вугільних регіонів розрізняти господарську діяльність та природні процеси, що супроводжують відносини щодо метану вугільних родовищ.

Запропоновано концептуальне бачення розвитку права альтернативної енергетики відносно систематизації його джерел не тільки на рівні Енергетичного кодексу України, а й на рівні внутрішньої структури тому «Енергоресурсне право», в який, окрім книг про «традиційні» енергетичні ресурси, буде включено й книгу «Право альтернативної енергетики», де у відповідних розділах, підрозділах та главах знайдуть відображення приписи щодо врегулювання специфічної сукупності енергетичних відносин.

Визначено одним з перспективних напрямів для подальшого розвитку права альтернативної енергетики формування та врегулювання відносин ланки «альтернативне джерело енергії – об’єкт альтернативної

енергетики (моно- чи комбінований) – місце розташування об'єкта альтернативної енергетики (техногенний, геогенний чи техно-геогенний об'єкт, ресурс)».

Ключові слова: право альтернативної енергетики, енергетична трансформація, джерела енергії, енергетичні ресурси, законодавство, суб'єкти господарювання.

Summary. The article is devoted to the study of the peculiarities of development of alternative energy law in the context of Ukraine's energy transformation. The author substantiates the possibility of internal differentiation of the right to use alternative energy sources into blocks: the right to geogenic renewable energy sources, the right to man-made renewable energy sources, and the right to secondary energy resources. The author argues that the development of alternative energy law and legislation is of particular relevance in the process of Ukraine's energy transformation due to its European integration and post-military components. They require new technical and technological products and innovative solutions provided by comprehensive, intersectoral regulation not only by the provisions of energy, electricity, gas, and energy efficiency legislation, but also by related energy-related provisions of environmental, natural resource, land, economic, investment, industrial, housing, transport, international, administrative, tax, customs, and criminal legislation. The author suggests that in the context of transformation of coal regions, it is necessary to distinguish between economic activities and natural processes accompanying relations with respect to coalbed methane.

The author proposes a conceptual vision of the development of alternative energy law in terms of systematization of its sources not only at the level of the Energy Code of Ukraine, but also at the level of the internal structure of the volume "Energy Law", which, in addition to books on "traditional" energy resources, will include the book "Alternative Energy Law", where the relevant

sections, subsections and chapters will reflect the regulations for the regulation of a specific set of energy relations.

The author identifies the formation and regulation of relations between the "alternative energy source – alternative energy facility (mono- or combined) – location of the alternative energy facility (man-made, geogenic or technogeogenic facility, resource)" as one of the promising areas for further development of alternative energy law.

Key words: *alternative energy law, energy transformation, energy sources, energy resources, legislation, business entities.*

Постановка проблеми. Енергетика та енергоефективність була й залишаються пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України [1]. Цей напрям визначено й відредаговано у відповідних законах [2; 3]. Крім того, Енергетична стратегія України на період до 2050 р. [4] базується на цільових показниках розвитку економіки у відповідності до Національної економічної стратегії на період до 2030 р., а також на міжнародних зобов'язаннях, взятих Україною – в першу чергу, в рамках Угоди про Асоціацію України з ЄС та Паризької кліматичної угоди. Тож, розвиток альтернативних джерел енергії (далі – АДЕ), нових продуктів та інноваційних рішень в умовах євроінтеграційної та постмілітарної трансформації енергетичного сектору, визнано однією з основних стратегічних цілей.

Водночас, враховуючи той факт, що станом на початок лютого 2024 р. в енергетичному законодавстві України (блоки електроенергетичного та паливного законодавства) за часи незалежності було прийнято загалом понад 8,7 тис. нормативно-правових актів різної юридичної сили, з яких наразі чинними залишилося 4,4 тис., сфера енергетики як ніколи потребує вдосконалення її правового забезпечення, а відповідні енергоправові

утворення – подальших наукових підходів до вирішення нагальних теоретичних проблем системи вітчизняного енергетичного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначеним актуальним питанням присвячена достатньо представницька кількість публікацій різного рівня та різних галузевих напрямків. Серед останніх досліджень варто відмітити наступні теми таких науковців як: - Т. Харитонова та Х. Григор'єва (сучасні тенденції розвитку доктрини правового регулювання альтернативної енергетики в Україні) [5]; А. Павлига (правове регулювання використання АДЕ в Україні) [6]; Ю. Легеза, О. Пушкіна, Г. Паутов (нормативно-правовий аспект використання сонячної енергії як напрям забезпечення вимог життєздатності населених пунктів) [7]; І. Дороніна (нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики в Україні) [8]; Л. Мелех, О. Нагірняк (правове регулювання альтернативної енергетики в Україні) [9]; І. Григорецька (правове регулювання відновлювальної енергетики: європейський та український підходи) [10] та інших. Проте у цих дослідженнях, на наш погляд, не у повній мірі була зосереджена увага на розкритті розвитку системи права альтернативної енергетики та його складових. Крім того, отримані згаданими авторами результати недостатньо спиралися на особливості енергетичної трансформації України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є проблематика розвитку права альтернативної енергетики та його складових в умовах енергетичної трансформації України, а також ж проведення аналізу окремих приписів нормативно-правових актів, якими врегульовано суміжні з енергетичними відносинами.

Виклад основного матеріалу. На теперішній час законодавство, що безпосередньо спрямоване на регулювання відносин альтернативної енергетики налічує 139 нормативно-правових актів. Безумовно, базовим законодавчим актом наразі виступає Закон України «Про альтернативні

джерела енергії» [11] (далі – закон про АДЕ). Власне саме його структуру пропонується покласти в основу внутрішньої будови системи такого правового угруповання як право альтернативної енергетики, а саме: 1) загальне право альтернативної енергетики 2) державне управління та державне регулювання у сфері АДЕ; 3) право використання АДЕ; 4) міжнародне право та співробітництво у сфері АДЕ.

З урахуванням змісту дефініції «альтернативні джерела енергії», що розкривається у законі про АДЕ, право використання АДЕ пропонується диференціювати виходячи з виду джерел енергії, адже слід виділити відновлювані джерела енергії (далі – ВДЕ), виникнення та обсяги яких не залежать від діяльності суб'єктів господарювання, енергетичних кооперативів та/або фізичних осіб (приватних домогосподарств і споживачів), не контролюються ними та не можуть, ані в об'єктивному ані в суб'єктивному розумінні, належати їм на праві власності. Відносно цієї групи об'єктів у суб'єктів, які не є їх власниками, не можуть володіти й розпоряджатися ними, може бути наявною лише правомочність користування, тобто заснована на законі можливість вилучення визначеної кількості корисних властивостей ВДЕ для задоволення власних чи суспільних потреб. При цьому, йдеться саме про природні властивості цих ВДЕ (сонячне опромінення, рух повітря, планетарне тепло, тепло повітряного середовища, коливання поверхні моря під дією вітру, потік водної маси тощо). До цієї групи ВДЕ належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія. Це блок права геогенних ВДЕ.

Другу групу складають об'єкти ВДЕ, що мають техногенне та/або антропогенне походження - енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів. Суб'єкти діяльності у сфері АДЕ мають можливість регулювати їх утворення, обсяги самих джерел та енергії, що ними виробляється. Це блок права техногенних ВДЕ.

Нарешті, закон про АДЕ виділяє вид вторинних енергетичних ресурсів, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів. Цей блок, що охоплює систему відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють відповідний вид однорідних суспільних відносин, є правом вторинних енергетичних ресурсів.

В одній з попередніх публікацій [12] було запропоновано формувати систему джерел енергетичного права на основі двовимірної багаторівневої моделі, в якій горизонтальна ланка представлена тріадою блоків його джерел: - енергоресурсне законодавство; - законодавство про енергетичну ефективність; - законодавство про енергетичну безпеку; а вертикальна ланка, кожна складова якої на своєму рівні утворює додатково відповідний вид на перетині із горизонтальною ланкою, представлена складовими енергоресурсного законодавства, а саме: - електроенергетичне, ядерне (атомне), вугільне, нафтогазове та законодавство про відновлювальні («зелені») джерела енергії.

До внутрішніх складових права альтернативної енергетики пропонується додати й джерела, що покликані врегулювати усю сукупність відносин у сфері АДЕ - галузі діяльності, пов'язаної з використанням АДЕ для виробництва, постачання, транспортування, зберігання, передачі та споживання енергії, виробленої з АДЕ.

На розвиток права альтернативної енергетики суттєво вплинули процеси енергетичної трансформації, викликані, перш за все, орієнтацією України на Європейський зелений курс, спрямований на кліматичну нейтральність європейського континенту до 2050 р., розвиток його сталості, чистоти, безпечності та здоров'я.

В цьому аспекті привертають увагу новітні законодавчі положення щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи

України [13]. Реформою було охоплено 18 законів, які прямо або опосередковано розвивають чи вдосконалюють відносини в сфері АДЕ та ВДЕ. Їх аналіз дозволив виокремити та систематизувати види енергозначущого законодавства, а саме: - енергетичне законодавство (закон про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг); - законодавство про енергетичну ефективність (закон про енергетичну ефективність); - електроенергетичне законодавство (закони про ринок електричної енергії, удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з АДЕ); - законодавство про АДЕ (закони про АДЕ, забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з АДЕ, альтернативні види палива); - газове законодавство (закони про ринок природного газу, особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування); - господарське законодавство (закони про оренду державного та комунального майна, товарні біржі, індустріальні парки); - адміністративне законодавство (закон про адміністративні послуги); - житлове законодавство (закон про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку); - транспортне законодавство (закони про трубопровідний транспорт, деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, подолання паливної залежності і розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів); - земельне законодавство (Земельний кодекс України, закон про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів).

Відмітимо, що й наведеному переліку наявні законодавчі акти, які регулюють міжгалузеві види енергетичних відносин. Останні також входять до предметів регулювання міжнародного, податкового, митного та кримінального законодавства.

Крім того, до цього переліку слід додати попередні зміни до законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з АДЕ [14], серед яких, окрім вже згаданих вище, йдеться й про інвестиційне законодавство (закон про режим іноземного інвестування). Крім того, окреме місце у цій системі необхідно надати екологічному та промислового законодавству, представленим Законом України «Про управління відходами» [15], де сортування відходів розглядається як операція, пов'язана з механічним розподілом відходів залежно від їх фізико-хімічних властивостей, матеріальних складових, енергетичної цінності, інших показників з метою їх підготовки до оброблення, а відновлення відходів передбачає, у тому числі, виробництва енергії.

Зауважимо, що інтеграція норм енергетичного, екологічного та господарського законодавства наразі є достатньо високою. Наприклад, в дисертаційній роботі [6, с. 8, 81, 182] авторка використовує поняття «землі гіршої якості», як складову одного із принципів запропонованого нею інтегрально-правового шляху вирішення проблеми використання значних земельних площ під розміщення сонячних електростанцій, який враховує екологічні, економічні та соціальні інтереси. Погоджуючись з такою пропозицією, відмітимо, що у дослідженні жодним чином не згадується у який спосіб на практиці можна реалізувати такий принцип. Тобто - яким чином слід визначати якість земель та співвідношення якості із категоріями земель за основним цільовим призначенням. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 23 Земельного кодексу України [16] для будівництва промислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, ліній електропередачі та електронних комунікаційних мереж, а також для інших потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості. Натомість методика оцінки якісних параметрів угідь на сьогодні відсутня, що можна розцінювати як

наявність корупційного ризику, пов'язаного з відносинами АДЕ.

Ще одним видом взаємозв'язку енерго-екологічних відносин є сфера виробництва (видобутку) і використання альтернативних видів палива, що регулюється Законом України «Про альтернативні види палива» [17]. Останнім, серед іншого, визначено поняття «біомаса», якому притаманні наступні ознаки: а) це невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження; б) ця речовина здатна до біологічного розкладу; в) ця речовина може існувати у вигляді продуктів, відходів та залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов'язаних з ними галузей промисловості, а також бути складовою промислових або побутових відходів.

В аспекті енергетичної трансформації важливим уявляється розгляд і аналіз співвідношення таких понять як «біомаса – біогаз – біометан», оскільки останній визначається як біогаз, що за своїми фізико-хімічними характеристиками відповідає вимогам нормативно-правових актів до природного газу для: - подачі до газотранспортної або газорозподільної системи; - використання як моторного палива. В свою чергу, біогаз є газом, що отримується з біомаси та використовується як паливо. Тобто, і біогаз і біометан за походженням однакові, оскільки є продуктами біологічного розкладу відновлюваної речовини органічного походження, натомість за їх господарським призначенням вони відрізняються. Тож, в сучасних умовах процеси виробництва, використання та зберігання кожного з наведених речовин і продуктів, потребують детального правового врегулювання на міжгалузевому рівні.

Також варто звернути увагу на газ метан дегазації вугільних родовищ (далі – ГВР), визнаний законом про АДЕ в якості одного з вторинних енергетичних ресурсів. Його специфічні ознаки як об'єкту міжнародних, європейських і конституційних правовідносин, обумовлені природною

дихотомією як шкідливої небезпечної речовини – парникового газу, з одного боку, і матеріального і/або енергетичного ресурсу – корисної копалини загальнодержавного значення, з іншого, були розкриті у попередній публікації [18].

В умовах трансформації вугільних регіонів важливою складовою виступає господарська діяльність з використання ГВР [19]: а) виробництво електричної, теплової та/або інших видів енергії, в разі якщо ГВР є основним енергоносієм; б) використання ГВР як основної технологічної сировини. Зважаючи на наявність у юридичних публікаціях словосполучень типу «метан, виділений з вугільних родовищ», «метан, отриманий під час дегазації вугільних родовищ», пропонуємо розрізняти господарську діяльність та природні процеси, що супроводжують відносини з ГВР, як то:

1) господарська діяльність: 1.1) геологічне вивчення ГВР, у тому числі дослідно-промислова розробка; 1.2) видобування ГВР; 1.3) використання ГВР як матеріального та/або енергетичного ресурсу;

2) дегазація (господарська діяльність): 2.1) примусове вилучення ГВР на основі проведення спеціальної сукупності заходів; 2.2) об'єкти вилучення - вугільні пласти, вміщуючи породи. підземні порожнини;

3) контрольована емісія ГВР (природний процес, пов'язаний із господарською діяльністю): 3.1) виділення ГВР у довкілля внаслідок здійснення господарської діяльності; 3.2) необхідність дотримання природоохоронних вимог;

4) неконтрольована емісія ГВР (природний процес, не пов'язаний із господарською діяльністю): 4.1) вільне виділення ГВР у довкілля; 4.2) непередбачувані екологічні наслідки; 4.3) складність (неможливість) правового регулювання.

Нарешті, в концептуальному баченні розвитку права альтернативної енергетики, відмітимо, що національне енергетичне законодавство,

відносно його систематизації, вже давно досягло потреби у кодифікаційному підході. Мова йде не тільки про прийняття Енергетичного кодексу України, а й про його структурний том «Енергоресурсне право», де окрім книг про «традиційні» енергетичні ресурси, буде включено й книгу «Право альтернативної енергетики», в якій у відповідних розділах, підрозділах та главах знайдуть відображення приписи щодо врегулювання усієї сукупності, у тому числі, й геліо- та інших енергетичних відносин.

Також одним з перспективних напрямів для подальшого розвитку права альтернативної енергетики (Alternative Energy Law, AEL) уявляється формування та врегулювання відносин такої ланки як «альтернативне джерело енергії – об'єкт альтернативної енергетики (моно- чи комбінований) - місце розташування об'єкта альтернативної енергетики (техногенний, геогенний чи техно-геогенний об'єкт, ресурс)». За такого підходу, наприклад, відносини з генерації сонячної енергії (енергії сонячного випромінювання, геліоенергії) об'єктом, розташованим на землі, водному об'єкті, техногенному родовищі корисних копалин (породному відвалі), на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних споруд, потребуватимуть регламентації відповідним структурним утворенням національного законодавства.

Висновки. У підсумку проведеного дослідження розвитку права альтернативної енергетики в умовах енергетичної трансформації України можна узагальнити наступне.

1. Обґрунтовано можливість внутрішньої диференціації права використання АДЕ на блоки: право геогенних ВДЕ, право техногенних ВДЕ, право вторинних енергетичних ресурсів. Підставою для такого поділу є класифікація виду джерел енергії, що враховує їх специфічні правові, природні та господарські ознаки: - ВДЕ, виникнення та обсяги яких не залежать від діяльності суб'єктів, не контролюються ними та не можуть, ані в об'єктивному ані в суб'єктивному розумінні, належати їм на праві

власності; відносно цієї групи об'єктів у суб'єктів, які не є їх власниками, не можуть володіти й розпоряджатися ними, може бути наявною лише правомочність користування; – ВДЕ, що мають техногенне та/або антропогенне походження, відносно яких суб'єкти діяльності у сфері АДЕ мають можливість регулювати утворення, обсяги самих джерел та енергії, що ними виробляється; - вторинні енергетичні ресурси, які можуть мати геогенне і/чи техногенне походження та використовуватися як матеріальний та/або енергетичний ресурс.

2. Аргументовано, що розвиток права та законодавства про альтернативну енергетику набуває особливої актуальності в процесі енергетичної трансформації України, обумовленої євроінтеграційною та постмілітарною складовими, які потребують нових техніко-технологічних продуктів та інноваційних рішень, забезпечених комплексним, міжгалузевим регулюванням не лише приписами енергетичного, електроенергетичного, газового законодавства, законодавства про енергетичну ефективність, а й суміжними енергозначущими приписами екологічного, природоресурсного, земельного, господарського, інвестиційного, промислового, житлового, транспортного, міжнародного, адміністративного, податкового, митного та кримінального законодавства.

3. Встановлено, що у земельному законодавстві наявний корупційний ризик, пов'язаний з відносинами АДЕ, оскільки для будівництва промислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, ліній електропередачі та електронних комунікаційних мереж, а також для інших потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, які не виключають розміщення об'єктів альтернативної енергетики, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості, хоча методика визначення останньої на сьогодні відсутня.

4. Виявлено, що в аспекті енергетичної трансформації важливим є

співвідношення таких понять як «біомаса – біогаз – біометан», адже за походженням газу є однаковими, оскільки є продуктами розкладу органічної речовини, але за їх господарським призначенням – відрізняються, що обумовлює необхідність детального правового врегулювання відносин виробництва, використання та зберігання на міжгалузевому рівні.

5. Запропоновано, в умовах трансформації вугільних регіонів розрізняти господарську діяльність та природні процеси, що супроводжують відносини з ГВР: 1) господарська діяльність: - геологічне вивчення ГВР, у тому числі дослідно-промислової розробки; - видобування ГВР; - вилучення ГВР під час дегазації; - використання ГВР як матеріального та/або енергетичного ресурсу; 2) природний процес, пов'язаний із господарською діяльністю - контрольована емісія ГВР; 3) природний процес, не пов'язаний із господарською діяльністю - неконтрольована емісія ГВР.

6. Запропоновано концептуальне бачення розвитку права альтернативної енергетики відносно систематизації його джерел не тільки на рівні Енергетичного кодексу України, а й на рівні внутрішньої структури тому «Енергоресурсне право», в який, окрім книг про «традиційні» енергетичні ресурси, буде включено й книгу «Право альтернативної енергетики», де у відповідних розділах, підрозділах та главах знайдуть відображення приписи щодо врегулювання специфічної сукупності енергетичних відносин.

7. Визначено одним з перспективних напрямів для подальшого розвитку права альтернативної енергетики формування та врегулювання відносин ланки «альтернативне джерело енергії – об'єкт альтернативної енергетики (моно- чи комбінований) – місце розташування об'єкта альтернативної енергетики (техногенний, геогенний чи техно-геогенний об'єкт, ресурс)». За такого підходу, наприклад, відносини з генерації

сонячної енергії об'єктом, розташованим на землі, водному або гірничому об'єкті, на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних споруд, потребуватимуть регламентації відповідним структурним утворенням національного законодавства.

Перспективним напрямом для подальших досліджень уявляється розгляд правових аспектів принципів та інструментів енергетичної трансформації Європейського Союзу.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 (затверджено Законом України № 2102-ІХ від 24.02.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.02.2024)
2. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2623-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text> (дата звернення: 06.02.2024)
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності : Закон України від 21 грудня 2023 р. № 3534-ІХ. *Голос України*. 2024. № 2.
4. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 47. Ст. 2575.
5. Харитонова Т., Григор'єва Х. Доктрина правового регулювання альтернативної енергетики в Україні: сучасні тенденції розвитку. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31), vol. 2. P. 237-245. doi: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.42>.
6. Павлига А.В. Правове регулювання використання альтернативних

- джерел енергії в Україні : дис...доктора філос. за спец. 081 «Право»; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 231 с.
7. Легеза Ю., Пушкіна О., Паутов Г. Використання сонячної енергії як напрям забезпечення вимог життєздатності населених пунктів: нормативно-правовий аспект. *Law. State. Technology*. 2022. 3. Р. 3–8. doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2022-3-1>.
 8. Дороніна І. І. Нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики в Україні. *Public Administration and Local Government*. 2020. Is. 1(44). С. 31-43. doi: <https://doi.org/10.33287/102005>.
 9. Мелех Л., Нагірняк О. Правове регулювання альтернативної енергетики в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"*. 2021. № 2 (30). С. 159-166. doi: <http://doi.org/10.23939/law2021.30.159>.
 10. Григорєцька І. І. Правове регулювання відновлювальної енергетики: європейський та український підходи. *Морська безпека*. 2023. 1. С. 9-15. doi: <https://doi.org/10.32782/msd/2023.1.2>.
 11. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 06.02.2024).
 12. Кірін Р., Грищак С. Енергетичне законодавство України: довоєнна стратегія, повоєнна трансформація. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. 4 (48). Р. 353-362. doi: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.56>.
 13. Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України : Закон України від 30 червня 2023 р. № 3220-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 72. Ст. 4102.

14. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії : Закон України від 21 липня 2020 р. № 810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#Text> (дата звернення: 06.02.2024).
15. Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 06.02.2024).
16. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 06.02.2024).
17. Про альтернативні види палива : Закон України від 14 січня 2000 р. № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> (дата звернення: 06.02.2024).
18. Kirin R. S., Khomenko V. L., Illarionov O. Yu., Koroviaka Ye. A. Dichotomy of legal provision of ecological safety in excavation, extraction and use of coal mine methane. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022. № 5. P. 128-135. doi: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-5/128>.
19. Про газ (метан) вугільних родовищ : Закон України від 21 травня 2009 р. № 1392-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-17#Text> (дата звернення: 06.02.2024).

References

1. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 r. № 64/2022 (zatverdzheno Zakonom Ukrainy № 2102-IX vid 24.02.2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].

2. Pro priorytetni napriamy rozvytku nauky i tekhniky [On the priority areas of science and technology development]: Zakon Ukrainy vid 11 lypnia 2001 r. № 2623-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text> [in Ukrainian].
3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo priorytetnykh napriamiv rozvytku nauky i tekhniky ta innovatsiinoi diialnosti [On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Priority Areas of Science and Technology Development and Innovation Activities]: Zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2023 r. № 3534-IX. (2024). *Holos Ukrainy*, 2 [in Ukrainian].
4. Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2050 roku [On approval of the Energy Strategy of Ukraine until 2050]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 kvitnia 2023 r. № 373-r. (2023). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 47, 2575 [in Ukrainian].
5. Kharytonova, T., & Hryhorieva, Kh. (2020). Doktryna pravovoho rehuliuвання alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini: suchasni tendentsii rozvytku [The Doctrine of legal Regulation of alternative Energy in Ukraine: current Development Trends]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 3 (31), 2, 237-245. doi: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.42> [in Ukrainian].
6. Pavlyha, A.V. (2023). Pravove rehuliuвання vykorystannia alternatyvnykh dzherel enerhii v Ukraini [Legal regulation of the use of alternative energy sources in Ukraine]. *PhD's thesis*. Odesa: Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia» [in Ukrainian].
7. Leheza, Yu., Pushkina, O., & Pautov, G. (2022). Vykorystannia soniachnoi enerhii yak napriam zabezpechennia vymoh zhyttiezdatsnosti naselenykh punktiv: normatyvno-pravovy aspekt [Administrative and legal regime of the use of solar energy facilities in Ukraine in the light of ensuring the viability requirements of populated points]. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2022-3-1> [in Ukrainian].

8. Doronina, I. (2020). Normatyvno-pravove zabezpechennia rozvytku vidnovliuvanoi enerhetyky v Ukraini [Regulatory and legal Support for the Development of the renewable energy Sector in Ukraine]. *Public Administration and Local Government*, 1 (44), 31-43. doi: <https://doi.org/10.33287/102005> [in Ukrainian].
9. Melekh, L., & Nagirnyak, O. (2021). Pravove rehuliuвання alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini [Legal Regulation of alternative Energy in Ukraine]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: «Legal Sciences»*, 2 (30), 159-166. doi: <http://doi.org/10.23939/law2021.30.159> [in Ukrainian].
10. Hryhoretska, I. I. (2023). Pravove rehuliuвання vidnovliuvanoi enerhetyky: yevropeiskyi ta ukraïnskyi pidkhody [Legal regulation of renewable Energy Industry: European and Ukrainian Approaches]. *Maritime Security*, 1, 9-15. doi: <https://doi.org/10.32782/msd/2023.1.2> [in Ukrainian].
11. Pro alternatyvni dzherela enerhii [About alternative energy sources]: Zakon Ukrainy vid 20 liutoho 2003 r. № 555-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> [in Ukrainian].
12. Kirin, R., & Hryshchak, S. (2022). Enerhetychne zakonodavstvo Ukrainy: dovoïenna stratehiia, povoienna transformatsiia [Energy legislation of ukraine: pre-war strategy, post-war transformation]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 4 (48), 353-362. doi: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.56> [in Ukrainian].
13. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vidnovlennia ta «zelenoi» transformatsii enerhetychnoi systemy Ukrainy [On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Restoration and Green Transformation of the Energy System of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 30 chervnia 2023 r. № 3220-IX. (2023). *Ofitsiïnyi visnyk Ukrainy*, 72, 4102 [in Ukrainian].
14. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo udoskonalennia

- umov pidtrymky vyrobnytstva elektrychnoi enerhii z alternatyvnykh dzherel enerhii [On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving the Conditions for Supporting the Production of Electricity from Alternative Energy Sources]: Zakon Ukrainy vid 21 lypnia 2020 r. № 810-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#Text> [in Ukrainian].
15. Pro upravlinnia vidkhodamy [About waste management]: Zakon Ukrainy vid 20 chervnia 2022 r. № 2320-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian].
16. Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine] vid 25 zhovtnia 2001 r. № 2768-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> [in Ukrainian].
17. Pro alternatyvni vydy palyva [About alternative fuels]: Zakon Ukrainy vid 14 sichnia 2000 r. № 1391-XIV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> [in Ukrainian].
18. Kirin, R. S., Khomenko, V. L., Illarionov, O. Yu., & Koroviaka, Ye. A. (2022). Dichotomy of legal provision of ecological safety in excavation, extraction and use of coal mine methane. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 5, 128-135. doi: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-5/128>.
19. Pro haz (metan) vuhilnykh rodovyshch [About gas (methane) from coal deposits]: Zakon Ukrainy vid 21 travnia 2009 r. № 1392-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-17#Text> [in Ukrainian].